

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА

РІВНЕНСЬКА МІСЬКА РАДА

**ОФІС РЕФОРМ РІВНЕНСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ВІДДІЛЕННЯ
АСОЦІАЦІЇ МІСТ УКРАЇНИ**

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Матеріали регіональної конференції

**«АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

25 лютого 2021 р.

Рівне - 2021

Адміністративно-територіальна реформа в Україні: стан, проблеми, перспективи: *Матеріали регіональної науково-практичної он-лайн конференції*, м. Рівне, 25 лютого 2021 р. / за заг. редакцією А. В. Матвійчука. Рівне, Навчально-науковий інститут права Національного університету водного господарства та природокористування, 2021. 63 с.

Організаційний комітет он-лайн конференції

1. Мошинський Віктор Степанович – доктор сільськогосподарських наук, професор, Ректор Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП), Голова організаційного комітету конференції.

2. Цимбалюк Валерій Іванович – кандидат юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП, співголова організаційного комітету конференції.

3. Матвійчук Андрій Васильович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування, співголова організаційного комітету конференції.

4. Овдіюк Василь Петрович – директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Рівненській області.

5. Курилас Василь Васильович – консультант з юридичних питань Офіс Реформ Рівненського регіонального відділення Асоціації міст України.

6. Мішук Інна Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

7. Кафарський Володимир Іванович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

8. Мельничук Юлія Іванівна – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

9. Гришко Вікторія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП.

© Рівне, Навчально-науковий інститут права
Національного університету
водного господарства та природокористування, 2021.

ЗМІСТ

- Програма Регіональної науково-практичної он-лайн конференції «АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»* С. 5.
- Гвоздецький В. Д.*
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З
КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ С. 8
- Матвійчук А. В.*
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В
РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ С. 13.
- Міщук І. В., Пелешок І. І.*
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
РЕФОРМИ В УКРАЇНІ С. 17
- Микулець В. Ю.*
КОНЦЕПТ «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ» У ПОЛІТИКО-
УПРАВЛІНСЬКОМУ ДИСКУРСІ С. 21.
- Матвійчук О. В.*
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-
ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА С. 25.
- Гришко В. І., Батарчук І. І.*
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ В
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ С. 28.
- Бурченко Ю. В.*
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
МАСКОВОГО РЕЖИМУ С. 32.
- Дума В. В.*
СТРАХУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙНОВИХ

ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У МЕЖАХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД С. 35.

Сахнюк В. В.

ВИБОРИ ДО ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД:
АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ
ЩОДО ЇХ УСУНЕННЯ С. 39.

Семчук А. Г., Пасічнюк В. Б.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ В
ВІТЧИЗНЯНИХ ПРАВНИЧИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ С. 43.

Благодир А. А., Жмаченко Ю. Ю.

ПРОВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО ОБШУКУ ОСОБИ ПІД ЧАС
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ С. 47.

Благодир С. М., Волкова І. П.

ПИТАННЯ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ С. 52.

Гришко В. І., Вараламова Ю. В.

ІНФОРМАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ С. 57.

ПРОГРАМА
Регіональної науково-практичної он-лайн конференції
«АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Вітальні звернення:

Віктор Мошинський, д.с.-г.н., професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування

Сергій Подолін, перший заступник голови Рівненської обласної державної адміністрації, депутат Рівненської обласної ради

Віктор Шакирзян, секретар Рівненської міської ради

Наталія Савіна, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП

Валерій Цимбалюк, к.ю.н., професор, Заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП

Секція 1

1. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: досягнення й перспективи.

Василь Курилас, директор Рівненського обласного контактного центру, консультант з правових питань Рівненського регіонального відділення Асоціації міст України
Правові аспекти впровадження адміністративно-територіальної реформи: стан та виклики.

Ярослав Яковчук, голова Сарненської районної ради
Роль районних рад в умовах завершення реформи децентралізації

Віктор Гвоздецький, д.ю.н., професор, академік Української академії наук з державного управління, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, як важливий чинник адміністративно-територіальної реформи в Україні

Юлія Мельничук, к.філос.н., доцент, в.о. завідувача кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Соціальний діалог як інструмент взаємодії при впровадженні реформ

Марія Боровець, заступник директора навчально-виховної роботи Рівненського інституту Київського університету права НАН України, депутат Рівненської районної ради
Реалії адміністративно-територіальна реформа в Україні

Інна Міщук, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Анастасія Багатко, студентка 2 курсу, група ПР-23 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Світові моделі організації адміністративної юстиції

Андрій Матвійчук, д.філос.н., професор, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Адміністративно-територіальна реформа в Республіці Польща: досвід для України

Олена Матвійчук, к.е.н., завідувач кафедри загально-теоретичних правових дисциплін Рівненського інституту Київського університету права НАН України

Ідея європейського адміністративно-правового простору в Україні

Інна Пелешок, аспірантка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Інна Міщук, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості адміністративно-територіальної реформи України

Секція 2

2. Проблемні аспекти формування територіальних громад та перспективи їх розвитку.

Оксана Швець, к.ю.н., доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Земельний фонд територіальної громади: правовий механізм формування та перспективи розвитку

Інна Міщук, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Анастасія Багатко, студентка 2 курсу, група ПР-23 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Стратегія регіонального розвитку в контексті територіальних громад України

Володимир Дума, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Проблемні питання реалізації соціальної політики на рівні територіальних громад

Віта Сахнюк, аспірантка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Вибори у територіальних громадах: аналіз проблемних питань організації та пропозиції щодо їх усунення

Всеволод Матвійчук, аспірант кафедри економіки та фінансів економічного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Управлінський механізм бюджетної системи ЄС

Вікторія Гришко, к.п.н., доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП

Юлія Вараламова, студентка 5 курсу, група ПР-51 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Інформативна діяльність територіальних громад щодо запобігання та протидії булінгу

Вікторія Гришко, к.п.н., доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП

Іванна Батарчук, студентка 2 курсу, група ПР-23 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості реалізації заходів безпеки на територіях територіальних громад

Секція 3

3. Актуальні питання сучасного адміністрування.

Ангеліна Благодир, к.ю.н. доцент кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП;

Юлія Жмаченко, студентка 3 курсу, група ПР-41 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Проведення особистого обшуку особи під час кримінального провадження

Сергій Благодир, к.ю.н. доцент кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП;

Ілона Волкова, студентка 3 курсу, група ПР-41 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Питання належного відкриття матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій

Вікторія Гришко, к.п.н., доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП

Марія Єфімчук, студентка 3 курсу, група ПР-31 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості встановлення адміністративної відповідальності приватних детективів

Гвоздецький В. Д.
*доктор юридичних наук, професор,
академік Української академії наук з державного управління
професор кафедри правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Важливим чинником здійснення адміністративно територіальної реформи в Україні є забезпечення протидії корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Корупція є відображенням стану суспільного організму, і тому її визначення як «параметра», що засвідчує рівень розбалансування соціального механізму, в своїй основі, має реальний ґрунт, хоч і не розкриває абсолютно всіх факторів існування цього негативного явища.

На наш погляд суспільна небезпека корупції полягає в тому, що вона: призводить до гальмування адміністративно-територіальної реформи в Україні; поглиблює соціальну нерівність громадян; збільшує соціальну напругу в суспільстві; порушує принцип соціальної справедливості; ускладнює доступ громадян до соціальних фондів і перешкоджає користуванню ними, істотно звужуючи рівень соціального захисту; нищить суспільні цінності; формує протиправний образ життя, укорінює одну з найгірших форм регламентації суспільних відносин; підриває авторитет держави; завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством.

Корупційні прояви порушують конституційні права людини, спотворюючи суспільні відносини [1], вони (корупційні прояви) є одним із основних чинників роздвоєння суспільства, умовно кажучи, на офіційне і неофіційне. Як наслідок корупційних проявів в рамках суспільства паралельно

співіснують дві соціальні підсистеми: одна з них базується на правових та моральних засадах, інша – на використанні протиправних засобів. Що стосується корупції, то такими засобами є підкуп, зловживання службовим становищем, неправомірне надання (отримання) пільг і переваг, використання влади для незаконного заволодіння чужим майном та порушення вимог, заборон і обмежень зазначених в Законі України «Про запобігання корупції» [2]. Суб'єкти відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення функціонують у неофіційній системі, в якій панує своя система цінностей, свої цілі і засоби їх досягнення, де відносини між людьми складаються не за діючими законами держави, а як було модним ще донедавна – «за поняттями» [7, 8, 9]. Через протиправність своєї діяльності вони не можуть показати суспільству свої корумповані відносини, оскільки у такому разі має відбутися відповідна реакція правоохоронних органів на їх протиправні дії. Водночас суб'єкти відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення не можуть діяти без офіційної підсистеми. Для них вона є обов'язковою передумовою встановлення корумпованих відносин. Тобто, щоб зловживати владою її потрібно мати, потрібно посідати відповідну посаду в органах державної влади, місцевого самоврядування, бути наділений певними повноваженнями, мати можливість їх офіційно використовувати. Отже офіційна підсистема є прикриттям неофіційної підсистеми. Суб'єкти відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення для досягнення своїх протиправних цілей використовують надані законом повноваження, офіційний статус використовується ними для ухилення від передбаченої законом відповідальності. У такому разі корупційні прояви можна визнати тінню легітимної влади, частину влади, уражену корупцією – тіньовою владою.

Повністю позбутися системи неофіційних, у тому числі корумпованих відносин не вдалося ще жодному суспільству. Запобігання і протидія корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням має за мету

локалізувати протиправні відносини, згорнути вплив неофіційної підсистеми на функціонування адміністративно-територіальних громад і суспільства в цілому.

Оцінюючи ситуацію в Україні, варто зазначити, що співвідношення офіційної і неофіційної підсистем свідчить про надзвичайно небезпечну ситуацію, що склалася. Прийняте Верховною Радою України антикорупційне законодавство значною мірою мало б сприяти ефективній протидії корупції в Україні [2, 3, 4, 5]. Безумовно, і адміністративне, і кримінальне законодавство потребує певного удосконалення з огляду на вимоги часу і значні масштаби корупційних проявів. Хочу наголосити, що корупційні прояви необхідно враховувати при здійсненні адміністративно-територіальної реформи в Україні, так як вони (корупційні правопорушення) мають чимало негативних наслідків в усіх сферах діяльності країни. Зокрема, це політичні, економічні, правові та наслідки міжнародного характеру.

Очевидними політичними негативними наслідками впливу є такі: безпосередній вплив на формування владних інститутів, організацію діяльності та функціонування органів державної влади; значною мірою визначення політичної і соціальної сутності влади; вплив на визначення політики держави і прийняття конкретних політичних та інших рішень; зміна сутності політичної влади, зниження рівня її легітимності як всередині держави, так і на міжнародній арені; підрив політичної системи, її дестабілізація; відчуження влади і народу, зниження залежності держави від її громадян; підпорядкування державної влади приватним та корпоративним інтересам, у тому числі інтересам корумпованих угруповань і кланів.

Економічні наслідки корупційних проявів проявляються в тому, що вони: підривають економічну систему держави; дискредитують економічні реформи; порушують основні засади господарської діяльності; перешкоджають надходження внутрішніх і зовнішніх інвестицій; є причиною фінансових криз; порушують конкурентні засади економіки, сприяють розвитку недобросовісної конкуренції; сприяють монополізації економіки; перешкоджають розвитку ринкових відносин, передусім малого та середнього підприємництва; сприяють

криміналізації та тінізації доходів, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом; призводять до необґрунтованого підвищення собівартості продукції; викривляють принципи проведення приватизації; скорочують надходження до бюджету; ускладнюють економічні відносини з іншими державами, міжнародними організаціями.

Правові наслідки корупційних проявів проявляються у таких діях: порушення правових принципів функціонування держави та її окремих інститутів – верховенство права, законності, невідворотності відповідальності тощо; у суттєвому обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб; у грубому порушенні встановленого законом порядку здійснення повноважень посадовими особами і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування та прийнятті ними неправових, незаконних рішень; у поширенні серед громадян, у тому числі службовців публічної сфери управління, правового нігілізму; в зниженні рівня розвитку інституту правової держави.

Корупція та правопорушення пов'язані з корупцією дискредитують право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворюючи його в засіб задоволення приватних та корпоративних інтересів. Такі дії змінюють сутність правоохоронної діяльності відповідних правоохоронних органів, які у разі корумпування їхніх посадових осіб, перестають виконувати функцію охорони права і перетворюються в інструмент розправи над невинними особами або інструмент неправомірного задоволення особистих чи групових інтересів певних осіб, у тому числі самих посадових (службових) осіб правоохоронних органів. Унаслідок корупційного впливу на суддів, в основу рішень по справах, що перебувають у їх провадженні, кладуться не передбачені законом підстави, які базуються не на обставинах справи, а зумовлені корупційними відносинами.

Наслідками міжнародного характеру насамперед є: негативний вплив корупції на імідж держави у світі; ускладнення відносин з іншими країнами, міжнародними організаціями і всією спільнотою; втрата державою міжнародних позицій в економічній, політичній та інших сферах, у тому числі

неприйняття її до відповідних міжнародних інституцій чи виключення з них; припинення чи істотне зменшення зовнішнього інвестування, унеможливлення отримання кредитів тощо.

При здійсненні адміністративно-територіальної реформи в Україні необхідно врахувати, що у Декларації про державний суверенітет України наголошується прагнення «створити демократичне суспільство» [6]. Демократія передбачає панування основних принципів, які проголошують наступне: легітимність ґрунтується на примиренні індивідуального та колективного; люди послуговуються рівними правами; закон – понад усе; держава відділена від суспільства і є його репрезентативним інструментом.

На жаль, поки що жоден із вказаних демократичних принципів не діє в Україні повною мірою, а скоріше є в зародковому стані. Варто зауважити, що механізми захисту прав людини безперечно залежать від нормального, збалансованого та урегульованого функціонування усіх сфер діяльності країни. Лиш побудувавши демократичне суспільство ми зможемо говорити про реальне забезпечення прав і свобод людини.

Я вважаю, що при здійсненні адміністративно-територіальної реформи в Україні, однією з сходинок до створення гідного демократичного суспільства є вироблення дієвих механізмів запобігання вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, що в свою чергу унеможливить настання негативних руйнівних наслідків корупційних проявів.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1700 VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 17.02.2021).
3. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698–VII. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3rada.gov.ua> (дата звернення: 17.02.2021).
4. Про Бюро економічної безпеки: Закон України від 28 січня 2021 року № 3087-д. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3rada.gov.ua>. (дата звернення: 17.02.2021).

5. Про засади державної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020-2024 роки: Проект Закону України. URL: <https://nazk.gov.ua/en/antukoruptsijna-strategiya/> (дата звернення: 17.02.2021).
6. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 17.02.2021).
7. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні: дис... д-ра юр. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 583 с
8. Гвоздецький В. Д. Теоретичне визначення поняття корупції та його історико-правовий розвиток. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 1. С. 80–83.
9. Вандін Ю. О. Владою Закону проти «п'ятої влади». *Іменем Закону*. 1996. 6 березня. С. 6.

УДК 340

Матвійчук А. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри
конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Формування ефективної системи місцевого самоврядування є запорукою гармонійного розвитку громадянського суспільства і правової держави. Очевидно, що вказане твердження детерміноване тим фактом, що місцевого самоврядування, будучи відповідним рівнем публічної влади, найбільш наближеним до населення, спрямована, в першу чергу, на забезпечення і захист спільних інтересів населення, де домінуючу роль повинні відігравати органи і посадові особи місцевого самоврядування. При цьому феномен місцевого самоврядування прийнято розуміти як явище комплексне, складне й дуалістичне, що інтегрує у собі елементи державного та громадського начал, оскільки територіальна громада є самоврядною спільнотою людей, де відбувається зіткнення інтересів з будь-яких проблем: політичних, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо [1].

На практиці місцеве самоврядування може відбуватися у різних за характеристиками моделях, втім, завжди є особливою формою реалізації влади, в якій населення й сформовані ним органи місцевого самоврядування беруть на себе відповідальність за управління справами територіальної громади. З іншого боку, ефективне функціонування органів місцевого самоврядування передбачає наявність системної і дієвої правової та фінансово-економічної основи такогорядування. Останнє зумовлює перманентний пошук нових, більш ефективних моделей місцевого самоврядування та їх органів, здатних виконувати свої функції й давати відповідь поточним соціально-політичним та економічним викликам. Для України в цьому контексті є корисним досвід Республіки Польща, яка змогла за порівняно нетривалий строк пройти шляхом ефективних реформ, в тому числі правових, від тоталітарного режиму до демократичної держави, що нині є повноцінним членом Європейського Союзу.

Необхідно відзначити, що місцеве самоврядування Польщі пройшло тривалу еволюцію. Фактично формуванню сучасної польської моделі місцевого самоврядування передував майже півсторічний період залежності практики польського державного управління і місцевого самоврядування від колишнього Радянського Союзу.

Попри таку залежність місцеве самоврядування Польщі зазнавало певних змін, при чому найактивніший етап перетворення системи місцевого управління стартував у 70-ті роки ХХ ст., коли відбулися значні зміни у структурі місцевих органів влади [2]. У контексті зазначеної реформи було ліквідовано мережу з 300 повітів, кількість воєводств збільшилася з 17 до 49. Замість колишніх громад, кількість яких до реформи сягала 4313, створили 2394 значно більші одиниці, включаючи 247 міст, 26 міських районів, 1546 сільських гмін і 575 утворень змішаного характеру. Втім, реформа призвела до посилення впливу центральної влади на територіальні одиниці й організаційно розпорошила управління.

Докорінно ситуація змінилася з поваленням комуністичного режиму в Польщі. Поруч із лібералізацією політичної системи стали можливими відкриті

й конструктивні публічні дискусії щодо необхідності реформи територіальної організації влади. Тому принциповим кроком у реформуванні місцевого самоврядування Польщі стало ухвалення у 1990 р. Закону «Про територіальне самоврядування» (з 1999 р. «Про самоврядування в гміні») [3], що запровадив самоврядування у гміні. Практичним результатом дії вказаного акту стало можливість обирати місцеві уряди тільки на муніципальному рівні, тоді як вищі рівні адміністрування залишилися в системі державної місцевої адміністрації. Крім того, вагомим моментом необхідно визнати надану польським громадам реальну фінансову і майнову самостійність, що пов'язують з пропозиціями і рішеннями команди реформаторів на чолі з прем'єром Тадеушем Мазовецьким. Саме в його уряді посаду уповноваженого у справах реформування місцевого самоврядування обіймав авторитетний польський науковець Єжи Регульський, який представив план реформи щодо відновлення місцевого самоврядування ще у 1981 р. Факти він став батьком самоврядних польських перетворень.

Зауважимо, що після Закону «Про територіальне самоврядування» у 1990 р. у межах відповідної реформи відбулися зміни у змісті 94-х законів. Зокрема, місцеві громади отримали право власності на землю, більшість державних будівель і об'єктів, а отже і можливість здавати їх в оренду, продавати, закладати у банку, вносити майно в якості статутного фонду. Ця масштабна лібералізація і нові майнові можливості стали поштовхом до розвитку ринку комунального нерухомого майна та банківських послуг для громад. Принциповим кроком адміністративно-територіальної реформи в Республіці Польща стало законодавче закріплення за місцевими громадами гарантованих доходи, адекватних до покладених них завдань. Важливо, що повноваження і ресурси були закріплені за громадами таким чином, щоб жодні інші рівні і гілки влади не могли втручатися у самоврядування. Місцеві громади набули статусу незалежних юридичних суб'єктів з правом захищати свої інтереси в суді (в тому числі – перед урядом). Необхідно також відзначити, що польські реформатори поклали в основу перетворень місцевого самоврядування ті принципи, що їх містить Європейська хартія місцевого самоврядування. Такий

крок, як показала подальша польська практика місцевого самоврядування, себе повністю виправдав.

Зауважимо, що конституювання державної влади Польщі, яка в принципі була орієнтована на децентралізацію управління, відбулося з ухваленням Конституції Республіки Польща 1997 р. [4]. Зокрема, її ст. 15 та 16 закріплюють децентралізацію публічної влади, що забезпечується територіальним устроєм Республіки Польща. Децентралізація та демократизація місцевого управління лягли в основу реформування територіального поділу Польщі кінця 90-х років ХХ століття. Вказана реформа відбулася на рівні повітів і воєводств. Зокрема відбулося обмеження на рівні воєводств функцій державної адміністрації, яка діяла поряд із адміністрацією самоврядування воєводства. Зрештою, у практиці державного будівництва Польщі відбувся конституційно й законодавчо оформлений трирівневий територіальний поділ – на 16 воєводств, 308 сільських і 65 міських повітів і 2489 гмін. Подальше реформування місцевого самоврядування Польщі стосувалося переважно вдосконалення вже існуючої системи – її економічної та адміністративної складових. Починаючи з 1998 р., впроваджувалася нова модель управління, яка передбачала реальну участь суспільства у здійсненні влади та ефективність ухвалених рішень. А період 2000-2003 рр. ознаменувався приведенням організації публічної влади у відповідність до стандартів ЄС.

Таким чином польською владою за підтримки громадян (варто згадати, що Конституції Республіки Польща 1997 р. ухвалювалася на всепольському референдумі) була досягнута головна мета: створення сильного й спроможного місцевого самоврядування, а також створення правового поля в якому державна влада і місцеве самоврядування мали простір для взаємодії і співпраці, а також і для конструктивної конкуренції. При цьому фундаментальним правилом самоврядної системи Польщі стала незалежність й автономія різних рівнів самоврядної громадської адміністрації.

Підсумовуючи вище викладене, варто наголосити, що польський досвід наочно доводить, що за наявності політичної волі, за умови використання

обґрунтованих науково теоретичних напрацювань, а також залучивши прогресивний й часом перевірений європейський досвід організації місцевого самоврядування цілком реально створити дієву модель місцевого самоврядування, надати можливість територіальній громаді прямо керувати своїми спільними справами або через представницькі органи, які обираються відповідними територіальними громадами та підконтрольні їм. Водночас важливим аспектом місцевого самоврядування є господарська автономія, що дозволяє громадянам самим будувати своє життя, заради власного добробуту і за власний рахунок. Отож досвід адміністративно-територіальної реформи в Республіці Польща має стати предметом уважного вивчення представниками української влади, які опікуються відповідними реформами у нашій державі.

Список використаних джерел

1. Бургеа В. В. Соціальний феномен державного управління та місцевого самоврядування: точки зіткнення. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*. 2014. Т. 15. Вип. 281. С. 15–24.
2. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади / М. О. Пухтинський, П. В. Ворона, О. В. Власенко та ін. / За заг. ред. П. В. Ворони. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 280 с.
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. z 1990 r. Nr 16, poz. 95). Tytuł ustawy zmieniony ustawą z dnia 29 grudnia 1998 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1126) na Ustawę o samorządzie gminnym.
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

УДК 332

Міщук І. В.

*кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри
конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Пелешок І. І.

студентка 3 курсу, група ПР-32,

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

У нашій роботі ми будемо досліджувати особливості адміністративно-територіальної реформи в Україні, тому для початку було б доцільно визначити, який зміст містить в собі ця реформа. Адміністративно-територіальна реформа – реформа, яка має на меті розширити повноваження органі місцевого самоврядування та зміну адміністративного-територіального поділу.

В Україні загалом було 490 районів. Отже стільки ж районних рад та районних державних адміністрацій. Функціонал у всіх них був однаковий, однак навантаження дуже різнилося через різний розмір і кількість населення районів. Наприклад, в Україні було 6 районів з населенням до 10 тисяч людей, у 9 районах проживало більше 100 тисяч людей, у 3 районах – понад 150 тисяч. При однакових функціях – обсяг роботи різний. Також 26 районів були вже повністю покриті спроможними громадами, 173 райони на 50% і більше були покриті громадами. Переважна більшість повноважень перейшла саме до громад від органів влади районного рівня. Тобто система була не збалансована. Тому Уряд і Парламент мали вирішувати питання реорганізації влади на районному рівні. І зробити це необхідно було, як і планувалося, до чергових місцевих виборів, що пройдуть 25 жовтня 2020 року [1].

17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Згідно з документом, тепер в Україні 136 районів. Старі 490 районів, про які йшлося вище, Парламент ліквідував [1].

Адміністративно-територіальний устрій України отриманий у спадок від Радянського Союзу, і відтоді він фактично не змінився. Доцільно згадати, що кордони територій областей, міст та районів у радянській тоталітарній державі

визначалися на підставі розрахунку швидкості військової мобілізації та чисельності партійних організацій комуністичної партії. Адміністративно-територіальний устрій України у складі СРСР обслуговував завдання тоталітарної держави-патрона та адміністративно-планової економіки. Необхідність адміністративно-територіальної реформи зумовлена такими недоліками територіальної організації влади як: - відсутність у органів місцевого самоврядування реальних повноважень по вирішенню питань місцевого значення; - дублювання повноважень органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади; - відсутність достатньої фінансово-матеріальної основи для реалізації наданих органам місцевого самоврядування повноважень; - невизначеність меж юрисдикції громади та відповідних органів місцевого самоврядування [2, с. 119].

Сучасний адміністративно-територіальний устрій України, по суті, залишається апаратом обслуговування авторитарної влади та планово-адміністративної економіки, а отже, не відповідає завданням ні демократичного суспільства, ні нової держави. І навіть більше, саме такий адміністративно-територіальний устрій постійно провокує владу до відмови від демократичних та ринкових принципів управління і до повернення до авторитарної моделі – у цьому постійна небезпека [2, с. 120]. Тому враховуючи вище сказане адміністративно-територіальна реформа є досить важливим кроком для України.

Що ж стосується мети адміністративно-територіальної реформи, то О. Ребар у своїй праці «Адміністративно-територіальна реформа в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» визначає її як поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високо розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Ця система має бути підконтрольною народові, прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною, захищати національні інтереси [3, с. 41].

Здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні має базуватися на таких принципах:

- Унітарність як пріоритетний державний інтерес. Створення потужних самодостатніх паланок не загрожуватиме єдності країни, а навпаки, посилюватиме її. Це гарантуватимуть державні урядові адміністрації на рівні паланок та прирівняних до них міст-агломерацій [2, с.120].
- Надання органам місцевого самоуправління широких повноважень для реалізації цілей з розвитку громад. Таким чином буде забезпечено ефективний територіальний розвиток держави, залучення значної частини українських громадян до прийняття рішень у країні [2, с.120].
- Пріоритетна допомога чи субсидування громад для вирішення проблем у соціальній сфері. Йдеться про те, що в разі неспроможності громади самостійно вирішити поставлені перед нею соціальні завдання, їй має допомогти в цьому держава. Водночас заохочується співпраця місцевої влади з бізнес-структурами з метою залучення необхідних громаді ресурсів [2, с.120].
- Народний добробут. Цей принцип передбачає скорочення розриву в доходах і рівнях життя між багатими та бідними, створення могутнього середнього класу і побудову в країні економічної моделі народного капіталізму, основою якого стане національна буржуазія [2, с.121].

Одночасне впровадження двох рівнів місцевого самоврядування – громад і паланок, а також міст-агломерацій, що обумовлено необхідністю функціонального перерозподілу завдань і повноважень між різними органами державної та місцевої влади. Такий підхід дозволить: мінімізувати обсяг коштів, потрібних на реалізацію реформи; скоротити строки її проведення; забезпечити нормальний процес адаптації суспільства до змін; налагодити систему взаємного партнерства між державною машиною, паланками та громадами; закласти можливість створення спільних міжрегіональних програм розвитку [2, с. 121].

Що ж стосується завдань адміністративно-територіальної реформи, то сюди відносяться:

- формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління;

- запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг;

- організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;

- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів [3, с. 42].

Отже, у нашій роботі ми досліджували особливості адміністративно-територіальної реформи в Україні, сюди ми віднесли визначення її поняття, ознайомлення з метою та завданнями реформи, принципи її діяльності, а також визначили, що реформа регулюється постановою № 3650 Верховної ради України від 17.07.2020 р. «Про утворення та ліквідацію районів». Проаналізувавши всі вище зазначені дані, хочемо погодитися з важливістю такої реформи для України, адже це допоможе в наближенні України до європейського зразка управління регіонами, що здатне покращити міжнародну співпрацю; також фінансове вирівнювання регіонів з метою зближення рівнів соціально-економічного розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Офіційний портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення 19.02.2021).
2. Майборода М., Ататей І. Адміністративно-територіальна реформа: суть, цілі, завдання та необхідність проведення в Україні, *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2011. Вип. 16. С. 119–121.
3. Ребар О. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 2 (27). С. 41–46.

УДК 340

Микулець В. Ю.
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін

КОНЦЕПТ «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ» У ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Явище децентралізації нині стало невідомою частиною політико-правових та економічних процесів. При цьому поняття «децентралізація» входить у предметне поле теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права й теорії управління. Вивчення спеціальної літератури дозволяє констатувати, що низка очільників впливових європейських і міжнародних організацій, а також політики та управлінці різних рівнів й держав світу впевнені, що успішний розвиток сучасного суспільства серед іншого пов'язаний з феноменом децентралізації влади, адже децентралізація допомагає владі бути ближчою до народу й водночас сприяє підвищенню відповідальності та прозорості [1]. Завдяки децентралізації змінюється ставлення людей до долі власної громади та країни, а люди стають більш відповідальними [2].

На тлі поліфонії у розумінні сутності поняття «децентралізація влади» та завдань відповідного процесу, на наш погляд, найважливішим є те, що реформа децентралізації публічної влади може бути успішною, якщо, окрім власне децентралізації будуть здійснені перетворення у різних сферах суспільного життя. До таких перетворень відомий американський політик Джон Керрі відніс проведення економічних реформ, подолання корупції, а також встановлення більш тісних зв'язків з провідними успішними державами світу, які зокрема на європейському континенті об'єднані Європейським Союзом [3].

Своєю чергою, український політик Анатолій Матвієнко підкреслив, що між поняттями «адміністративна реформа» та «децентралізація влади» є чіткий нерозривний взаємозв'язок: щоб подолати кризу влади, її треба децентралізувати; водночас децентралізація владних повноважень і є суттю адміністративної реформи [4]. Ця позиція суголосна із думкою політичний діяч,

свого часу губернатор Вандеї (департамент на заході Франції) Жана-Бенуа Альбертіні, який наполягав на тому, що децентралізація – це політика, спрямована на створення таких відносин між центральними службами та їхніми територіальними підрозділами, які характеризуються передаванням на місця досить значних повноважень [5]. На підставі вказаного, вважаємо, що мету децентралізації можна позначити як забезпечення підвищення відповідальності влади та прозорості її діяльності, а її сутнісна характеристика – це раціональний розподіл владних повноважень за допомогою адміністративної реформи.

Децентралізація влади як управлінський феномен здійснюється в кожному конкретному випадку у власний спосіб, відображаючи ті соціальні та історичні реалії, що детермінують певну соціально-управлінську модель. При цьому експерти характеризують поняття «децентралізація» у контексті науки державне управління як, по-перше, «процес передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим (від центральних органів виконавчої влади до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування)», і, по-друге, у широкому розумінні як «ослаблення або скасування централізації» [6, с. 166]. Показником успішності децентралізації є зростання ефективності адміністрування у різних сферах життя суспільства. Необхідно зауважити, що і централізм, і децентралізація вважаються двома різними парадигмами здійснення належного та демократичного управління (good and democratic governance). Вони мають своє коріння у західній управлінській традиції та у власний спосіб вирішують суспільні проблеми [7].

Сучасний тренд до збільшення децентралізації, на думку дослідників пов'язаний із розчаруванням у колишній централізованій моделі управління (centralized modes of governance). Отож в експертному середовищі підтримується ідея децентралізації влади та наближення публічних установ та їхніх керівників до населення, а також до певного плюралізму у системі влади. Державний менеджер має по суті поступатися владою на користь громадського демократичного обговорення (surrender authority to local democratic deliberation) [8]. Крім того, децентралізація в управлінській сфері покликана підвищити

ступінь її свободи та динаміки. На думку Жан-Поля Факе з Лондонської школи економіки та політичної науки, чимало децентралізаційних проєктів спрямовано на перетворення урядів – від ієрархічного, бюрократичного механізму вертикального управління до системи інтегрованого самоуправління (system of nested self-governments), що характеризується участю та взаємодією, де висока прозорість та відповідальність влади перед тими, ким вона керує, є обов'язковою вимогою для діяльності публічних службовців [9]. Своєю чергою, фахівці Світового банку визначають поняття «децентралізація» як складну багатогранну концепцію, яка передбачає «передачу повноважень та відповідальності за виконання публічних функцій від центрального уряду до проміжних та місцевих органів влади або квазінезалежних урядових організацій та/або приватного сектору» [10]. Зрештою, варто також відзначити, що у директивних документах Програми розвитку ООН (UNDP) децентралізація розглядається як один із ключових елементів належного управління (key elements of good governance) поряд із зростанням можливостей людей брати участь в ухваленні економічних, соціальних і політичних рішень; сприянням розвитку спроможності населення; посиленням відповідальності уряду, прозорості та підзвітності [11].

Отож, фактично, не буде перебільшенням стверджувати, що типовою тенденцією для успішних країн світу є практична реалізація ідей децентралізації, що перетворює сучасне публічне адміністрування на цілеорієнтоване, де пріоритет у визначенні мети адміністрування надається організованому (громадянському) суспільству, здатному формулювати актуальні для соціуму завдання й вирішувати їх самостійно або спільно з тими органами публічного управління, які здатні це зробити максимально ефективно.

Список використаних джерел

1. Гройсман В. Б. Децентралізація як засіб лібералізації державного управління: аналіз сучасних дослідницьких підходів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 99–105.
2. Розенбаум А. Демократія, урядування і децентралізація *Проблеми стосунків між рівнями влади крізь призму українського законодавства*. *Вісник Програми сприяння парламентам*

- України. 1998. URL: <http://pdp.org.ua/analytics/authorities/933-168-a4> (дата звернення 19.02.2021).
3. Децентралізація в Україні: досягнення, надії та побоювання. Август 2017 г. Київ: International Alert. Український незалежний центр політичних досліджень, 2017. 28 с.
4. Гонціяз Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції, ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/21.pdf>, (дата звернення 19.02.2021).
5. Скороход О. П. Досвід місцевого самоврядування Франції та Польщі: здобутки та застереження для України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4 (9). С. 159–164.
6. Енциклопедичний словник з державного управління / ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
7. Tri Widodo W. UTOMO. Balancing Decentralization and Deconcentration: Emerging Need for Asymmetric Decentralization in the Unitary States. *Discussion Paper №. 174*. 2009. URL: <http://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/bpub/research/public/paper/article/174.pdf> (дата звернення 19.02.2021).
8. Солових В. П. Новий публічний менеджмент як одна із моделей організації системи державного управління. *Державне будівництво*. 2009. № 2. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=DeBu_2009_2_7 (дата звернення 21.02.2021).
9. Faguet Jean-Paul. Decentralization and Governance. *World Development*. 2014. Vol. 53. P. 2–13.
10. Decentralization & Subnational Regional Economics. The World Bank Group. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/what.htm> (дата звернення 20.02.2021).
11. Солових В. П. «GOOD GOVERNANCE» як одна із сучасних моделей державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2010. Вип. 1. С. 112–120.

УДК 347

Матвійчук О. В.

кандидат економічних наук,

завідувач кафедри загальнотеоретичних

правових дисциплін

Рівненського інституту

Київського університету права

НАН України

м. Рівне, Україна

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

При виборі моделі децентралізації українські реформатори, виходячи із успішного досвіду західних країн, погодились, що польська модель децентралізації є найбільш наближеною до українських реалій і досвід польських реформ може бути найбільш корисним при проведенні реформ в

Україні. До основних причини вибору такої моделі, були: 1) відповідність польської моделі децентралізації українським реаліям; 2) схожість стартових умов проведення реформ в Україні і Польщі; 3) схожість процесу проведення реформ в Україні і Польщі; 4) можливість поширення в Україні інформації щодо польського досвіду реформ.

Отож після підписання у Варшаві 7 грудня 2014 року Меморандуму про співпрацю між Україною та Польщею щодо підтримки реформи місцевого самоврядування, команда польських експертів та відомих реформаторів була задіяна в процесі децентралізації в Україні. Одним із принципових напрямів роботи експертів стала бюджетна децентралізація.

Саме бюджетна децентралізація в Польщі була завершальною реформою після змін місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою. Результатом таких реформ в країні стала триступенева система територіальних одиниць: «гміна – повіт – воєводство», замість «гміна – воєводство» [1]. Із 1999 р. у Польщі існує 16 воєводств замість 49. Як наслідок, у країні змінився розподіл повноважень між центральними і місцевими органами влади. Метою децентралізації в Польщі було максимальне забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів і посилення інститутів громадянського суспільства. Принциповим кроком реформи було створення гмін – територіальних громад. Для кожного рівня адміністративної влади було окреслено зону відповідальності та визначено фінансові ресурси для виконання повноважень, що зафіксовано у нормативних актах [2]. При цьому у процесі реформи були здійснені і такі важливі кроки: 1) скорочена кількість державних службовців, що позитивно вплинуло на зменшення бюджетних витрат на управління; 2) реформовано механізм перерозподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами; 3) у процесі проведення децентралізації в Польщі за основу обрано співпрацю регіонів, що включало створення вільних економічних зон і надання допомоги одного регіону іншому в умовах профіциту і дефіциту бюджету. На практиці, після проведення

адміністративно-територіальної реформи в Польщі у місцевих бюджетах зосереджено приблизно 40 % прибуткових податків, майже 7 % доходів від корпоративних податків і 100 % податків на нерухомість.

Зрештою, необхідно наголосити, що для адептів і провідників української адміністративно-територіальної реформи орієнтирами мають стати результати, що їх було досягнуто у Польщі. Зокрема, результатом проведення децентралізації стало чітке розмежування функцій та повноважень між польською державною та місцевою владою: 1) польський уряд опікується питаннями зовнішньої політики, національної безпеки та оборони, розробкою стратегічних напрямів розвитку держави; 2) місцева влада зосереджена на проблематиці економічного розвитку регіонів, розпорядженням бюджетними коштами і майном територіальної громади, веденням самостійної фінансової діяльності, а також наближенням системи надання послуг до населення [3].

Таким чином, основні повноваження та фінансові ресурси в Польщі перебувають на рівні територіальних громад, які мають можливість вирішувати питання свого розвитку. Заходи, здійснені урядом Польщі в напрямі децентралізації, сприяли зростанню державних інвестицій, розвитку малого бізнесу на рівні адміністративно-територіальних одиниць, що, своєю чергою, позитивно вплинуло на умови життя членів територіальних громад і зумовило суттєве поліпшення економічної ситуації в країні загалом [4]. Зокрема реформи значно поліпшили інвестиційний клімат Польщі, і нині вона є однією з найбільш інвестиційно привабливих країн серед інших країн Східної Європи, а її основними інвесторами є Європейський Союз, а також компанії з США.

Підсумовуючи, можна зазначити, що реформа територіального устрою Республіки Польща була відносно добре підготовлена у 1997–1998 рр. та ефективно впроваджена починаючи з 1 січня 1999 року. Проведена реформа забезпечила децентралізацію та гарантувала право територіальних громад на самостійне вирішення місцевих справ, зокрема бюджетно-фінансових. Отже, Республіка Польща стала першою центральноєвропейською державою, яка створила міцні регіони з відносно великою автономією та провела

всеохоплюючу реформу територіально-адміністративної структури, яка сприяла зростанню ролі громади у розвитку держави та суспільства.

Список використаних джерел

1. Апончик Т. М. Адміністративна реформа Польщі. Напрями змін і результати, як позитивний приклад для України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Київ, 2012. № 1 «Політологія. Соціологія. Право». С. 118–124.
2. Ustawa z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95). Tytuł ustawy zmieniony ustawą z dnia 29 grudnia 1998 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1126) na Ustawę o samorządzie gminnym.
3. Izdebski H. Samorzdz terytorialny. Podstawy ustroju i dziaalnoci, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2004. 477 s.
4. Система державного управління Республіки Польща: досвід для України / авт.-уклад. Х. М. Дейнега; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ: Видавництво Національної академії державного управління при Президентові України, 2010. 48 с.

УДК 332

Гришко В. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Батарчук І. І.

*студентка 2 курсу, група ПР-21,
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Як нам відомо, територіальні громади повинні забезпечувати безпеку своїм громадянам, щоб вони відчували себе захищеними. Проблема безпеки життєдіяльності особи одна з найактуальніших в сучасному світі, адже на кожному кроці людей спіткає безліч небезпек. Територіальні громади повинні дбати про своїх жителів, зокрема забезпечити їм мирне та спокійне оточення,

зادля цього існують так звані програми здійснення заходів щодо запобігання злочинності на території територіальних громад.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що територіальні громади є досить новими утвореннями в Україні, вони зобов'язані захищати своїх громадян. В умовах пандемії це зробити досить проблематично, тому реалізація заходів безпеки в територіальних громадах має певні особливості, які на сьогодні є мало дослідженими. Отож мета нашої роботи дослідити особливості реалізації заходів безпеки на ареалах об'єднаних територіальних громад. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання: 1) визначити дефініцію поняття «безпека» та «територіальна громада»; 2) дослідити основні заходи безпеки, які впроваджують територіальні громади; 3) визначити особливості реалізації заходів безпеки в об'єднаних територіальних громадах.

Теоретико-методологічну базу нашого дослідження склали праці таких науковців як-от: О. Батанов, Б. Біленчук, І. Дегтярьова, Т. Кубай, Н. Спасів, Г. Чапала, А. Шевченко та інші. Вони присвятили свої праці дослідженню територіальних громад, а саме їх особливостям, місцю в системі місцевого самоврядування та розвитку в Україні.

Як визначає стаття 140 Конституції України: «територіальна громада – це жителі села, селища, міста чи добровільне об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду» [1].

У своїх працях А. Шевченко зазначає, що: «територіальна громада – це сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус. На відміну від простої територіальної одиниці, поселення, яке має статус територіальної громади, наділяється певними правами. У першу чергу, це право на самоврядування» [2].

Аналізуючи наведені вище джерела інформації ми можемо запропонувати власне визначення поняття «територіальна громада», яке надалі ми будемо розуміти як сукупність жителів населеного пункту: селища, села (або декількох сіл), міста, котрі є єдиними, мають однакові інтереси, наділені певними правами

(наприклад, право на самоврядування) й обов'язками, а також мають чітко визначений законом статус.

Задля проведення ґрунтовного та ефективного дослідження нам потрібно також визначити дефініцію поняття «безпека».

Цікавим для нашої роботи є твердження П. Кравчук, який розглядає безпеку під призмою стану суб'єкта і визначає її як: «стан об'єкта, що характеризує його здатність зберігати свою суть, призначення та структуру, спроможність нейтралізувати внутрішні і зовнішні небезпеки та загрози, можливість реалізації життєво важливих та необхідних інтересів об'єкта» [3, с. 18].

Зовсім по іншому трактує це поняття Г. Ситник у своїй праці «Оцінка небезпек щодо реалізації національних інтересів у процесі державного управління» він зазначив, що: «безпека – це фундаментальна системна характеристика сталого суспільного розвитку, а також тенденція розвитку й умова життєдіяльності соціуму, за яких забезпечується їх якісна і структурна визначеність та вільне, яке відповідає їх природі, функціонування» [4].

На основі аналізу зазначених вище визначень та наукових джерел в галузі політології і юриспруденції, ми хочемо запропонувати власне визначення поняття «безпека», під яким варто розглядати стан захищеності особи від внутрішніх і зовнішніх небезпек, які можуть нашкодити сталому розвитку суспільства й життєдіяльності соціуму, зокрема людям, які в ньому перебувають.

Кожна територіальна громада, яка дбає про свої громадян повинна в першу чергу забезпечувати їм безпеку всіма доступним їй способами.

Для початку територіальні громади повинні провести ґрунтовний аналіз можливих небезпек, які можуть виникнути та від яких потерпають жителі громади. Це допоможе систематизувати дані та обрати правильний шлях задля проведення ефективної політики в сфері безпеки.

Важливим також є двосторонній зв'язок. Жителі громади зобов'язані навчитися інформувати державні, місцеві органи про небезпеку, яка вже виникла або виникне в майбутньому. Це має відбуватися оперативно, громадяни повинні розуміти, що влада вчасно ліквідує небезпеку, яка виникла.

На нашу думку, ключем до успіху в сфері здійснення заходів з метою забезпечення безпеки громадянам є тісна співпраця органів влади з правоохоронними органами. Спільними силами має бути створена ефективна система моніторингу, превентивних заходів та ліквідування небезпек, що виникають та негативно впливають на ситуацію в громаді.

Варто зазначити в Україні створена законодавча база призначена для розвитку стратегій взаємодії поліції з населенням та участі органів місцевого самоврядування в забезпеченні і підтримці правоохоронної діяльності [5].

До основних заходів безпеки, які застосовують територіальні громади належать:

1) удосконалення інфраструктури – створення безпечних просторів для пересування, належне освітлення вулиць в темну пору доби, забезпечення безперешкодного пересування людей із інвалідністю [5];

2) патрулювання вулиць міста, особливу увагу приділяючи темній порі доби;

3) проведення поінформованості населення та заходів, що зменшують відсоток скоєння злочинів серед підлітків;

4) технічне забезпечення територій ,зокрема, камери, це допомагає мінімізувати злочини та сприяє їх швидкому розслідуванню;

5) стерилізація та здійснення щеплень безпритульним тваринам, задля убезпечення їх від розмноження та задля забезпечення громадян безпеки від нападу агресивних безпритульних тварин.

Отже, реалізація заходів безпеки в територіальних громадах є одним із провідних питань задля забезпечення їх сталого розвитку. У роботі також наведений перелік основних заходів безпеки, які застосовуються територіальними громадами задля комфорту їх громадян, цей перелік не є вичерпним і може бути доповненим.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

2. Шевченко А.О. Правова природа і статус територіальної громади: доктринальний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 332–342.
3. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Економика України*. 1998. № 10. С. 48-51.
4. Ситник Г. П. Оцінка небезпек щодо реалізації національних інтересів у процесі державного управління. *Вісник НАДУ*. 2005. № 2. С. 495–503.
5. Шадська У. Безпека громади: пошук спільних рішень. Київ: HUSS, 2018. 154 с.

УДК 352

Бурченко Ю. В.,
*аспірантка кафедри
конституційного права та
галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МАСКОВОГО РЕЖИМУ

Пандемія зумовлена COVID-19 стала серйозним викликом ХХІ століття для світу та одночасно сильним фактором для змін у законодавстві країн. Реакцією на COVID-19 державних органів влади України стало внесення змін до вже існуючих та затвердження ряд нових законодавчих актів, спрямованих на запобігання поширенню інфекційної хвороби. Ефективні міри, які націлені на запобігання та протидію інфекційним хворобам, є потрібною обставиною для вдалого розвитку України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Постановою КМУ від 11.03.2020 №211 на всій території України було встановлено карантин [1]. З цією метою Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 44-3, зміст якої полягав в тому, що «порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох

тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

Сама стаття 44-3 КУпАП не містить переліку чітких заборон, однак вона передбачала дотримання маскового режиму всіма громадянами. За недотримання цієї норми сума штрафу сягала для громадян в точу числі за порушення маскового режиму від 17 до 34 тисяч грн., а для посадових осіб - від 34 000 грн. до 170 000 грн.

Однак велика сума штрафу викликала масові обурення в суспільстві. Крім того застосування на практиці вище згаданої норми має певні недоліки. Для прикладу наведемо оперативну інформацію щодо розгляду справ за статтею 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей» станом на 17.11.2020 [3].

Інформація про розгляд справ за статтею КУпАП 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей»							
<i>область</i>	<i>кількість протоколів, що надійшли на розгляд</i>	<i>у т.ч. надійшли повторно</i>	<i>кількість повернутих протоколів</i>	<i>у т.ч. для належного оформлення</i>	<i>кількість розглянутих справ</i>	<i>залишок нерозглянутих справ</i>	<i>у т.ч. про накладання адмін. стягнення</i>
Вінницька область	1714	192	334	313	936	444	94
Волинська область	1652	75	168	147	1104	380	42
Дніпропетровська область	5388	379	619	567	3592	1177	195
Донецька область	1609	115	201	181	821	587	48
Житомирська область	1566	111	217	208	636	713	39
Закарпатська область	1188	109	264	225	565	359	98
Запорізька область	1924	135	197	169	1220	507	62
Івано-Франківська область	981	50	145	141	474	362	40
Київська область	1463	108	185	180	778	500	68
Кіровоградська область	656	77	161	154	344	151	36
Луганська область	1078	168	222	192	481	375	34
Львівська область	3750	292	473	445	1980	1297	139
Миколаївська область	822	23	89	83	247	486	16
Одеська область	3222	116	273	262	1824	1125	255
Полтавська область	1257	185	276	248	698	283	64

Рівненська область	884	46	78	67	432	374	51
Сумська область	1838	254	315	310	1261	262	104
Тернопільська область	1930	90	223	218	940	767	56
Харківська область	4145	183	2101	2072	1016	1028	113
Херсонська область	2641	290	428	408	1278	935	92
Хмельницька область	1869	130	252	235	900	717	107
Черкаська область	1026	193	292	271	507	227	41
Чернівецька область	1392	91	251	232	839	302	46
Чернігівська область	1224	104	307	293	612	305	35
м. Київ	5375	323	526	510	2944	1905	296
Україна	50594	3839	8597	8131	26429	15568	2171

Проаналізувавши наведену таблицю можна зробити висновок, що уповноваженими органами влади було складено і відправлено до суду 50 594 протоколи. З них 2171 особа отримала адміністративне стягнення, 8131 протокол був відправлений до органів, які їх склали на доопрацювання через неналежне оформлення. Отже, лише 8 % справ отримали адміністративне стягнення. Такі дані пов'язані в першу чергу з допущенням помилок у протоколах, так із завантаженістю судів, які згідно проведеної судової реформи у встановлений строк не мають спроможності розглянути справи.

Враховуючи всі недоліки застосування на практиці статті 44-3 КУпАП та обурення суспільства 06.11.2020 р. Верховна Рада України доповнила цю норму ч.2. Вона передбачає наступне «перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, - тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

На нашу думку ця норма з одного боку спростила органам уповноваженим складати протоколи за порушення носіння засобів індивідуального захисту, бо тепер не потрібно посилатися на інші нормативні акти, а з іншого боку сума штрафу занадто мала, бо становить від 170 до 225 грн.

Згідно ч.2 ст. 44-3 КУпАП змінилася і процедура прийняття рішень про накладання адміністративного стягнення. До прийняття цієї норми рішення про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення карантину приймав суд відповідно до протоколу, який був складений уповноваженими органами. Наразі такі рішення приймають на місці «уповноважені на те посадові особи: органів внутрішніх справ (Національної поліції); органів державної санітарно-епідеміологічної служби; посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, - виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад» [2].

Ми вважаємо, що така процедура притягнення до адміністративної відповідальності по-перше розгрузить суди, по-друге підвищить відсоток накладання штрафів.

У підсумку відзначимо, що прийняття норми, яка безпосереднього передбачає адміністративну відповідальність за порушення маскового режиму є нормою, яка потрібна була правовій системі. Адже вона вирішила такі питання, як зменшення суми штрафу, розвантаження судів, збільшення відсотка притягнення до адміністративної відповідальності та намагання забезпечити епідеміологічного благополуччя населення.

Список використаних джерел

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CO V-2 : Постанова Кабінету міністрів України від 11.03.2020 № 211. Законодавство України. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF) (дата звернення 19.02.2021).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 01.01.2021/ Верховна Рада України від 07.12.1984 № 8074-10. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/80731-10> (дата звернення 19.02.2021).
3. Оперативна інформація щодо розгляду справ за статтею 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей» станом на 17.11.2020 /Державна судова адміністрація України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/ 1024681/> (дата звернення 19.02.2021).

УДК 347

Дума В. В.
кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

СТРАХУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У МЕЖАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Світовий досвід свідчить, що інститут страхування є обов'язковим елементом кожного економічно успішного й соціально відповідального соціуму. Саме страхування є одним із найбільш дієвих механізмів для поновлення порушених майнових інтересів осіб у випадках непередбачуваних втрат. Страхування дозволяє вирішити низку проблем, які пов'язані з втратою засобів до існування; з тимчасовою або повною втратою працездатності; досягненням пенсійного віку, хворобою тощо. На наше переконання, в Україні страхування перспективно розглядати як засіб забезпечення майнових інтересів фізичних і юридичних осіб у межах територіальних громад. Означена теза підтверджується досвідом розвитку страхового права у Європейському Союзі.

Становлення страхового права ЄС проходило поетапно. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року [1] у якості засобу досягнення цілей Європейського економічного співтовариства проголосив створення спільного ринку, поклавши початок формуванню спільного ринку страхових послуг. Нині ж європейський страховий ринок очевидно є частиною глобального світового страхового простору, що об'єднує національні страхові ринки всіх країн світу. Формування та розвиток європейського страхового ринку зумовлений лібералізацією руху потоків товарів, послуг і капіталу, що було передбачено засновницькими договорами європейського інтеграційного об'єднання (тобто актами первинного права) [2]. Фактичне створення єдиного внутрішнього ринку (в тому числі у фінансовій

сфері) уможливило розширення меж страхового бізнесу та його вихід за національні кордони країн європейського континенту.

Структура страхового права ЄС має галузевий характер, в ній можна виділити: 1) правове регулювання державного страхового нагляду; 2) правове регулювання договору страхування та захисту прав споживачів. Особливістю страхового права ЄС є неоднорідність правовідносин, що складають предмет страхового права, і відмінність використовуваних методів страхового права. У страховому праві ЄС переважають адміністративно-правові норми, які забезпечують функціонування єдиного ринку страхових послуг і свободу надання страхових послуг на території ЄС [3].

Щодо змісту страхової діяльності, то вона у межах європейського інтеграційного об'єднання має класичні ознаки: це надання страхового захисту інтересів третіх осіб шляхом компенсації нереалізованого або порушеного інтересу шляхом сплати визначеної грошової суми. При цьому, страхова діяльність здійснюється як по відшкодуванню збитків, яких зазнала фізична або юридична особа, за допомогою їхнього розподілу між багатьма особами, так і не залежно від понесених особою збитків, коли страхування здійснюється на випадок можливого недоліку (наприклад, ренти або додаткової пенсії) за рахунок грошових фондів, формованих зі страхових премій, що сплачуються ними. Фактично, зміст страхової діяльності полягає у прийнятті страховиком на себе обов'язку щодо відшкодування втрат страхувальника, які виникли внаслідок настання непередбаченої події за допомогою відшкодування збитку в рамках розподілу ризиків.

Необхідно відзначити, що в країнах Європейського Союзу страхова діяльність заснована на принципах – загальних і спеціальних, що напрацьовані Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS), що була заснована у 1994 році і об'єднує страхових регуляторів і страхові нагляди 190 юрисдикцій з 130 країн, що становить близько 95% обороту світового страхового ринку. Згадані принципи постулюють основні елементи, які повинні

бути наявними в режимі нагляду для розвитку фінансово стійкого сектора страхування і надання адекватної підтримки держателям полісів.

Нині для страхового ринку Європейського Союзу є нормою, наприклад, вільний вибір страховика і виду страхування або принцип страхового відшкодування, тобто фіксація ліміту відповідальності, яку бере на себе страхова компанія у разі настання страхового випадку. Практична реалізація загальних і спеціальних принципів страхової діяльності забезпечує довіру європейців до страховиків, що сприяє страховому бізнесу, а з іншого боку відкриває значні можливості для формування спеціалізованих страхових фондів для забезпечення відшкодування заподіяного збитку внаслідок страхового випадку, або коли необхідно сконцентрувати кошти, сформувати їх у достатньому обсязі для вирішення певних соціальних проблем (наприклад, безробіття) або екологічних (відшкодування наслідків екологічно необґрунтованої виробничої діяльності). Іншими словами страхування виступає як засіб забезпечення майнових інтересів фізичних і юридичних осіб у межах європейських територіальних громад.

Очевидно, що страховий ринок і страхова діяльність в європейському інтеграційному об'єднанні пов'язані у своєму розвитку із загальними тенденціями світового страхового ринку. Останній значною мірою залежить від кон'юнктури, починаючи із загальноекономічної ситуації в світовій економіці, ринків капіталу та закінчуючи кліматичними умовами, кількістю природних і техногенних катастроф. На страховий ринок також впливають серйозні світові проблеми: зростання тероризму, підвищення ризику торговельних операцій і реалізації інвестиційних проектів, старіння населення та інші аспекти сучасного розвитку світової системи господарства [4, с. 16]. Нині світовий страховий ринок перебуває перед лицем глобальних викликів. Економічна нестабільність, посилення регуляторних вимог, природні ризики і зниження окупності інвестицій – ось лише деякі фактори, виявлені Economic Intelligence Unit в результаті опитування 322 керівників страхових посередницьких компаній з Північної Америки, Європи та Азії про перспективи розвитку галузі аж до 2030

року [5]. Всі ці фактори, безумовно, визначають динаміку розвитку сучасного світового ринку страхування і глобалізацію діяльності страхових компаній, зокрема у країнах, що входять до Європейського союзу.

Та за будь-якого розвитку подій розвиток суспільства зумовлює необхідність належного соціального та економічного забезпечення безпеки особи. Важливим кроком для забезпечення створення такого безпечного простору є розроблення ефективного механізму страхування, що має значне функціональне навантаження, але є без якого не можлива практична реалізація ідеї правової і соціальної держави.

Список використаних джерел

1. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р. Офіційний сайт правової бази Європейського Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT> (дата звернення 19.02.2021).
2. Адамчук Н. Г., Небольсина Е. В., Морозов А. А. Влияние кризиса еврозоны на тенденции развития страхового рынка ЕС. *Страховое дело*. 2013. № 10. С. 40–48.
3. Европейское право: право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека / ред. Л. М. Энтин. Москва : Норма: ИНФРА-М, 2011. 939 с.
4. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. Вип. 6. С. 15–19.
5. The Economist Intelligence Unit. Digital Adoption in the Insurance Sector from Ambition to Reality? *EIU*. 2015. Insurance Market Outlook for 2017/2018. P. 3.

УДК 352

Сахнюк В. В.
*старший викладач кафедри
конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ВИБОРИ ДО ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ УСУНЕННЯ

Вибірчий процес є важливою частиною життя суспільства, відбувається з певною періодичністю та виконує важливу функцію по легітимізації органів державної влади та місцевого самоврядування.

Місцеві вибори є безпосереднім волевиявленням громадян, які проживають на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць та територіальних громад з метою формування складу місцевих представницьких органів та заміщення посад керівників територіальних громад шляхом таємного голосування [4, с. 55]. Самоорганізація виборчого процесу місцевими громадами, заснована на прикладі європейських країн, що дозволить здійснювати контроль за реалізацією виборчих прав громадян на регіональному рівні, за виконанням та однаковим застосуванням виборчого законодавства.

Організація виборчого процесу на виборах міського голови у Рівненській області продемонструвала ряд недоліків та практичних проблем щодо організації та управління виборчим процесом. Так, першим проблемним питанням є забезпечення професіоналізму членів виборчих комісій. Як зазначає І. Тимошенко, виборчі комісії різного рівня є безпосередніми організаторами підготовки та проведення виборів в Україні, і на всіх стадіях виборчого процесу вони вживають заходів, щоб реалізація виборчих прав громадян стала можливою [6, с. 40-43]. Крім того, кадрове забезпечення виборчих комісій повністю незалежними й добросовісними фахівцями з проведення виборів – це ще один із способів завоювання довіри виборців та організації незалежного і неупередженого виборчого процесу.

Як засвідчила практика, тренінгова підготовка чи інструктажі вже призначених членів комісії під час виборчого процесу неефективні. Для цього бракує часу, крім того, часті зміни складу комісій мають наслідком поповнення складу особами, які не проходили навіть таких тренінгів чи інструктажів. Наслідком цього стану є надзвичайно низький рівень якості правозастосовної діяльності, часті помилки та зловживання при виконанні основних процедур проведення голосування виборців та підрахунку голосів [3].

Так, члени громадських організацій та офіційні спостерігачі констатували ряд недоліків у роботі членів дільничних виборчих комісій. Для прикладу, члени дільничних виборчих комісій видавали виборчі бюлетені без пред'явлення паспортів громадян України за пенсійним і водійським

посвідченнями або взагалі без наявності будь-яких документів. Також члени виборчих комісій демонстрували недостатній рівень правових знань. Так, на одній із дільниць виникло непорозуміння між виборцями та членами комісії. На дільницю прийшло подружжя – незрячого чоловіка супроводжувала його дружина. Вона хотіла зайти в кабінку разом із ним, щоб допомогти проголосувати. Однак голова виборчої комісії заперечила, мотивувавши це тим, що потрібно, щоб допомагав інший виборець. Жінка ж наполягала на своєму, пояснивши, що має підстави не довіряти стороннім людям, адже під час президентських виборів, коли проголосувати чоловіку допомагала не вона, в бюлетені нібито поставили позначку не за того кандидата. В результаті суперечки влаштували «кастинг» серед виборців-помічників, який тривав близько 10 хвилин. Коли ж незрячий чоловік проголосував, дружина наполягла, щоб їй показали бюлетень із позначкою. Про це повідомив спостерігач від Рівненського комітету виборців України, який став свідком випадку.

Відповідно до законодавства в такій ситуації виборцю з обмеженими можливостями має право допомогти проголосувати інший виборець. Має право це робити і дружина чоловіка, якщо вона не є членом виборчої комісії, офіційним спостерігачем [5].

Передусім, вважаємо головними причинами такого порушення виборчих прав громадян є недостатній професійний рівень, відсутність належного досвіду роботи у виборчих комісіях та неосвіченість щодо норм діючого виборчого законодавства з відповідних виборів.

Також низьким виявився рівень активності виборців у Рівненській області. Вибори є наймасовішою формою участі населення в політиці та управлінні. Разом з тим, як зазначають вітчизняні експерти більшість українського населення, зокрема розглядає участь у виборах не стільки як канал залучення в розвиток і прийняття управлінських рішень або як інструмент діалогу з владою щодо погодження інтересів і курсів політики, а скоріше як спосіб висловити свою підтримку або протест владі і політикам у відповідність до принципу «обрати менше зло». Звідси і високий потенціал абсентеїстського типу

поведінки, а також протесаного голосування на виборах [2]. Так, на виборчі дільниці прийшло 30% рівнян, що становить 54 965 осіб. Це нижчі показники, ніж на виборах 25 жовтня, коли проголосувати прийшли 34% виборців [1].

В цьому аспекті надзвичайно важливим завданням є підвищення політичної активності молоді, яка повинна здійснюватися на місцевому рівні в тому числі. Так, на регіональному рівні необхідно впроваджувати дієві заходи, спрямовані на правову просвіту молоді як учасника виборчого процесу, роз'яснювати їй необхідність участі у голосуванні на виборах. Також потрібно активніше залучати молодих людей до організації виборів – роботи у складі виборчих комісій, офіційному спостереженні тощо.

Наступним питанням, яке стосується організації виборчого процесу та потребує доопрацювання є проблеми з матеріально-технічним забезпеченням.

Омбудсвумен із захисту виборчих прав у Рівненській області Марія Цип'яшук повідомила, що на дільницях були проблеми із обладнанням для температурного скринінгу. Крім того, кабінки для людей з ознаками ГРВІ були не окремо розташовані, а поруч з іншими. Також, люди із температурою не мали окремої скриньки для бюлетенів, а користувались загальними. Окрім цього, на дільницях не було жодної кабінки для людей з інвалідністю. Дільниці знову не змогли забезпечити доступ для цієї групи населення [1].

Вирішення цієї проблеми можливе шляхом налагодження активної роботи місцевих громад в напрямку аналізу приміщень та прилеглої території на предмет доступності, що дозволить організувати вибори, які не дискримінуватимуть людей з інвалідністю.

Таким чином, ми констатували наступні проблемні питання в організації виборчого процесу: недостатній рівень професіоналізму членів виборчих комісій, низький рівень правової культури виборців, низький рівень активності виборців, проблеми з матеріально-технічним забезпеченням.

Основними пропозиціями щодо їх усунення є:

1. Підвищення кваліфікації членів виборчих комісій через розробку систему навчання, яка б забезпечувала якісну підготовку членів виборчих

комісій, здатних організувати та проводити вибори в нашій державі відповідно до українського законодавства та кращих міжнародних практик.

2. Створення системи інформування виборців, в якій буде забезпечено можливість доступу до різнобічної, об'єктивної й неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору. Активну участь у створенні такої системи повинні відігравати органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади.

3. Покращення матеріально-технічного забезпечення виборчих комісій шляхом налагодження активної роботи місцевих громад в напрямку аналізу приміщень та прилеглої території на предмет відповідності встановленим вимогам та доступності.

Список використаних джерел

1. Вибори міського голови у Рівному. *Rivne Media*. URL: <https://rivne.media/news/vibori-miskoho-holovi-u-rivnomu-fotohrafuvannya-byuleteniv-ta-nizka-yavka> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Гаврилук Д. Ю. Роль феномену абсентеїзму в політичному житті суспільства. *Перший національний конвент українського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки*: Збірник тез (24-25 березня 2011 року). Одеса: Фенікс, 2011. С. 24–27
3. Ключовський Ю. Аналіз стану та пропозиції щодо доопрацювання проекту Виборчого кодексу (№ 3112-1) стосовно проблем формування складу, повноважень та процедури діяльності виборчих комісій URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15487/Kliuchkovskyi_Analiz_stanu_ta_propozytsii_shchodo_doopratsiuvannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 03.02.2021).
4. Колодій А. Ф. Вибори місцеві. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. Т. 8. С. 55–56
5. Про порушення на дільницях Рівненської області. *Сайт «UA Рівне»*. URL: <https://rv.suspilne.media/news/31350> (дата звернення: 17.02.2021).
6. Стешенко Т. Взаємовідносини виборчих комісій з органами місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*: матеріали III міжнар. наук. конгресу (Харків, 26 лют. 2003 р.). Харків, 2003. Вип. 2. С. 57–60.

УДК 352

Семчук А. Г.

директор Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичний центр МВС України,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри спеціальних юридичних дисциплін,
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

Пасічнюк В. Б.
*заступник завідувача
кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ В ВІТЧИЗНЯНИХ ПРАВНИЧИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

На сьогодні перед викладачами усіх юридичних закладів освіти стоїть доволі важливе завдання. А саме: прищепити до здобувачів вищої юридичної освіти сучасні та необхідні правничі знання, які б стали необхідною передумовою для побудови їх успішної кар'єри, ефективного застосування знань на практиці, відтак – побудови по-справжньому правової та демократичної держави. Такі високі вимоги встановлені до дисциплін як цивільно-правового так і кримінально-правового спрямування. Звичайно ж великою мірою, це стосується і навчальної дисципліни «Криміналістика», знання якої необхідні як працівникам правоохоронних органів так і адвокатам, працівникам правозахисних, судових відомств, практикуючим юристам, іншим фахівцям в галузі права.

Як зазначає науковець Віктор Маркусь, «нині криміналістика – це важливий навчальний курс у системі підготовки молодих спеціалістів для правоохоронних органів у закладах освіти юридичного напрямку» [1, с. 16]. Варто доповнити дане твердження і тим, що на сьогодні зазначена навчальна дисципліна також викладається і при підготовці здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право».

В наукових колах вважається, що основним завданням констатуючої функції криміналістики є глибоке вивчення різноманітних проявів буття, що мають значення для криміналістичної діяльності [2, с. 19]. Варто відзначити, що, на наш погляд, «Криміналістика» та «Актуальні проблеми криміналістики»

є доволі унікальними та необхідними освітніми компонентами в підготовці як спеціалістів правоохоронців так і спеціалістів правників.

Водночас, варто відмітити, що наука криміналістика містить в своєму змісті окремі розділи, знання яких мають надзвичайно важливе практичне значення для зазначених здобувачів вищої освіти, а саме: «Трасологія» (криміналістичне дослідження слідів), «Дактилоскопія» (криміналістичне дослідження слідів рук), «Судова балістика» (Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї), Криміналістична фотографія і відеозапис, криміналістичне дослідження холодної зброї, криміналістичне дослідження відеотехніки, Криміналістичний портрет опису людину та інші.

Відтак слід зазначити, що, знання криміналістики практично формуються із знань її окремих розділів. Кожен розділ криміналістики є особливий по своїй суті та вимагає необхідної уваги, специфічних методів дослідження і вивчення. Наприклад, для формування знань із Розділу «Судова балістика», необхідне вивчення здобувачами освіти, будови, класифікацій вогнепальної зброї, боєприпасів, куль. Для проведення дійсно дієвих і результативних практичних занять, на нашу думку, необхідний навчальний тир, макети зброї, спеціалізований кабінет для вивчення особливостей слідів використання зброї та інше.

Щодо портрету опису людину, ти в силу сучасного технічного забезпечення НДЕКЦ, здобувачам необхідно вивчати програми типу «Фоторобот», роботу ПК і словесний портрет (його особливості та застосування). Також в даному контексті для здобувачів важливі знання розшуку невідомих злочинців за їхніми прикметами; розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду або здійснили втечу з місць позбавлення волі; розшуку безвісти пропалих; встановлення особи невідомого трупа; проведення впізнання живих осіб та трупів; експертизи фотозображень з метою ототожнення особи; проведення оперативно-розшукових заходів та інше [4].

Окремої уваги заслуговує звичайно «Трасологія». Саме цей розділ криміналістики, потребує доволі глибокого вивчення. Адже, як вважають

досвідчені криміналісти, вчинити злочин та не залишити ніяких слідів своєї злочинної діяльності практично не можливо. Відтак, кожен юрист повинен володіти достатніми знаннями трасології. Варто сказати, що сліди вчинення злочину можуть бути різноманітними: порушення обстановки, переміщення предметів, сліди рук, ніг, запаху, залишені на місці події знаряддя злочину, речі та предмети, що належать злочинцю тощо [1, с. 91] В цьому контексті, важливо орієнтуватись як в методиці дослідження слідів різних видів так і мати практичні знання, які б стосувались слідів того чи іншого злочину. Найкращий спосіб здобуття практичних знань із трасології – це, на наш погляд, наочне представлення і слідів, і правильних процедурних дій експерта-криміналіста при провадженні слідчих дій. Задля цього в закладі освіти повинні бути відповідним чином облаштовані спеціалізовані кабінети (навчальні полігони) та аудиторії, в яких можна було б організаційно-технічно забезпечувати дані наочні представлення. Зокрема, використовуючи такий підхід, пропонується проектування навчального полігону в якому викладач зміг би наочно зобразити характерні сліди які залишають злочинці при вчиненні розбою, крадіжки та грабежу. Тут повинні бути наглядні приклади слідів взлому замка, дверей, вікна, сейфу, пошкоджені побутові речі, меблі, тайники, макети людей, інше. Також у даному полігоні, можна проводити навчальні заняття з виявлення, фіксації, вилученні слідів пальців рук, зламу, мікрооб'єктів та взуття. Разом із тим, у цьому ж полігоні можна імітувати огляд місця подій, трупів та інше.

Для висновку слід зазначити, що вивчення розділів криміналістики повинно будуватись на проведенні високопрофесійних практичних занять із залученням викладачів-практиків та забезпеченням сучасних технічних умов. В ході проведення таких занять, здобувачам повинно бути наочно представлено або зімітовано особливості проведення різних слідчих дій, експертні дослідження різних видів, сліди злочинів, роботу електронних програм та інше.

Список використаних джерел

1. Маркус В. О. Криміналістика. Київ: Кондор, 2007. 558 с.

2. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. Київ. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2016 року / за ред. М. І. Мельника, М. І.Хавронюка. Київ: Каннон, А.С.К., 2016. 1102 с.
4. Словесний портрет. Матеріали Вікіпедії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Словесний_портрет#:~:text=Словесний%20портрет%20—%20криміналістичний%20метод%20опису,Вперше%20запропонований%20наприкінці%2019%20ст.\(дата звернення: 03.02.2021\).](https://uk.wikipedia.org/wiki/Словесний_портрет#:~:text=Словесний%20портрет%20—%20криміналістичний%20метод%20опису,Вперше%20запропонований%20наприкінці%2019%20ст.(дата%20звернення%3A03.02.2021).)

УДК 343.14

Благодир А. А.

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Жмаченко Ю. Ю.

*студентка 4 курсу, група ПР-41
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПРОВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО ОБШУКУ ОСОБИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Згідно зі ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Виконання цих завдань в значній мірі залежить від чіткої регламентації та правильного застосування процесуального порядку проведення слідчих (розшукових) дій. Важливим засобом доказування є фактичні дані отримані під час проведення обшуку.

Слід погодитися з позицією авторів, які звертають увагу на те, що чинний КПК України, на відміну від КПК України 1960 року, не містить окремої норми, яка б регламентувала порядок проведення особистого обшуку особи [1 с. 294].

Однак, на наш погляд, проведення цієї процесуальної дії належно регламентовано статтями 208, 223, 234 та 236, 300 КПК України.

Зокрема ч.1 ст. 234 КПК України встановлено, що метою проведення обшуку є виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Згідно з ч.2 ст.234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Із зазначеного слідує, що будь-який обшук, в тому числі і особистий обшук особи, не може бути проведений без відповідного судового рішення. Виключенням є проведення цієї слідчої (розшукової) дії у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення (ч.3 ст. 233 КПК України)

КПК України також передбачено додаткові обставини, за наявності яких можна провести особистий обшук особи без відповідної ухвали суду:

- уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи (ч.3 ст. 208, ч.1 ст. 300);

- за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч.7 ст.236).

Висловлювалася думка про те, що інститут обшуку особи (особистого обшуку) було фактично знівельовано прийняттям нового КПК України. Зокрема автор вважає: «Аналіз норм КПК, а саме ч.8 ст.191, ст.208, ч.7 ст.223, ч.5 ст.236, ч.7 ст.236, показує, що за обсягами правового регулювання та способом викладення нормативного матеріалу в тексті закону порядок проведення обшуку особи з виїмкою в неї під час обшуку предметів, матеріалів та документів до порушення кримінальної справи (внесення відомостей до ЄРДР), подальше їх використання як доказів у кримінальному процесі поставлені фактично поза законом» [2, с. 35-38].

З такою позицією важко погодитися.

За новим КПК України відсутня така стадія досудового розслідування, як порушення кримінальної справи, тому, до внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій заборонено законом. Зазначене положення направлене на захист прав та свобод людини, є справедливим та логічним. Винятком є проведення огляду місця події. Тому проведення особистого обшуку особи також можливе лише після внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Новелою КПК України є використання речей і документів, які виявлені в результаті проведення особистого огляду, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч.1 ст. 300, п.4 ч. 3 ст.214).

Проведення особистого обшуку не слід змішувати з такими діями, як проведенням особистого огляду особи та поверхневою перевіркою. КПК України не регламентує порядок проведення особистого огляду та поверхневої перевірки, тому ці дії повинні проводитися у випадках і в порядку встановленому іншими Законами України.

Зокрема ст. 264 КУпАП чітко визначено коло суб'єктів, які мають право проводити особистий огляд. Про особистий огляд складається протокол або про це робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне

правопорушення або в протоколі про адміністративне затримання. Особистий огляд у митних органах провадиться в порядку, встановленому Митним кодексом України [3].

Статтями 336, 340 Митного кодексу України встановлено порядок проведення такої форми контролю, як особистий огляд громадян [4].

Таким чином виявлені і вилучені під час особистого огляду речі і документи, можуть бути використані під час доказування у провадженнях про кримінальні проступки.

Що стосується поверхневої перевірки, то згідно зі ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» така дія полягає в здійсненні візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу [5].

Зверталася обґрунтована увага на те, що суттєвою відмінністю від особистого обшуку є спосіб здійснення поверхневої перевірки, а саме візуальний огляд. Тобто тактильний контакт особи з поліцейським відсутній. Поліцейський оглядає лише те, що бачить або речі, що самостійно показуються особою. При цьому, положення ч. 6 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» не має імперативного характеру, тобто особа показує лише вміст речей чи транспортного засобу, а не окремі речі. При цьому, існує можливість поліцейського проведення рукою або спеціальним приладом, засобом (наприклад, металошукачем) по верху одягу. Тобто, поліцейський не має права намагатися оглянути або обшукати людину під верхнім одягом і навіть не може перевіряти кишені. Загалом поліцейський може провести поверхневу перевірку тільки у випадках, якщо є достатні підстави вважати, що особа має при собі речі, обіг яких заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб [6].

Верховний Суд у постанові від 08.02.2018 року вказує на те, що поверхневий огляд відрізняється від обшуку особи, який не може проводитися за відсутності відповідного протоколу. Оцінюючи як доказ протокол огляду місця події з огляду на його допустимість, суд першої інстанції не врахував, що

речовина, яка в подальшому виявилась наркотичним засобом, вилучена з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого працівником поліції. Однак у протоколі міститься посилення, що вона вилучена під час поверхового огляду. При проведенні вказаної слідчої дії не враховані вимоги ст.34 Закону України «Про Національну поліцію», якими передбачено, що поверхова перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Тобто, працівник поліції фактично здійснив обшук особи без наявності на це правових підстав [7].

У зв'язку із вище наведеним можна зробити висновок, що особистий обшук має істотні відмінності від особистого огляду особи та поверхневої перевірки. Процедура проведення особистого обшуку, під час розслідування злочинів, чітко регламентована КПК України. Не можна проводити особистий огляд особи або поверхневу перевірку під час розслідування злочинів, оскільки зазначені процесуальні дії не передбачені КПК України, а докази отримані в такий спосіб є недопустимими.

Під час розслідування кримінальних проступків можуть бути використані докази отримані в результаті проведення особистого огляду, який регламентований ст. 264 КУпАП та іншими законами.

Список використаних джерел

1. Степанова Г., Степанов О., Кулик М.. Обшук особи за КПК України: проблемні питання та шляхи вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 294-298.
2. Барішніков А. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми. *Вісник НААУ*. 2015. № 7–8. С. 35–43.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 груд. 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2021).
4. Митний кодекс України: Закон України від 13 бер. 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 30.01.2021).
5. Про національну поліцію: Закон України від 02 червня 2015 року № 580-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n271> (дата звернення: 16.02.2021).
6. Особистий обшук та поверхнева поведінка: експертний аналіз. URL: <http://umdpl.info/police-experts.info/2016/05/18/inspection/> (дата звернення: 18.02.2021).

7. Постанова Верховного Суду від 8 лютого 2018 року у справі № 754/5978/16-к: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243400> (дата звернення: 18.02.2021).

УДК 343.14

Благодир С. М.

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Волкова І. П.

*студентка 4 курсу, група ПР-42,
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПИТАННЯ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Унормування проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про яких не підлягає розголошенню, стало однією з новел чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

З огляду на судову практику, особливо актуальними, на наш погляд, є питання пов'язані з правильним та своєчасним відкриття матеріалів НСРД після закінчення досудового розслідування.

Згідно з частинами 2 та 12 ст.290 КПК прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання. Якщо сторона кримінального провадження

не здійснить відкриття матеріалів, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази [1]. Таке положення направлене на дотримання балансу інтересів учасників кримінального судочинства, коли стороні захисту та стороні обвинувачення відомі всі докази, які інша сторона буде використовувати під час судового розгляду, тому є логічним і справедливим.

Із зазначеного слідує, що всі матеріали НСРД, які сторона обвинувачення отримала під час досудового слідства і які мають значення в процесі доказування, також повинні бути відкриті стороні захисту.

Верховний Суд України у Постанові від 16.03.2017р. (справа №671/463/15-к), зробив правовий висновок про те, що не відкриття матеріалів сторонами в порядку передбаченому законом є окремою підставою для визнання таких матеріалів недопустимими як докази. При цьому відкриттю, крім протоколів, у яких зафіксовано хід та результати проведення певних дій, в обов'язковому порядку підлягають і матеріали, які є правовою підставою проведення таких дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечить можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій як доказів [2].

У подальшому Верховний Суд підтримав зазначену правову позицію.

Велика Палата ВС у постанові від 16.01.2019, на підставі практики ЄСПЛ в частині необхідності дотримання законної процедури, принципу рівності сторін та права обвинуваченої особи на захист під час кримінального провадження, обґрунтувала свої висновки необхідністю реального забезпечення вказаного права у процесуальному аспекті. Зокрема звернена увага на те, що *для доведення допустимості результатів НСРД мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення (клопотання слідчого, прокурора, їх постанови, доручення, ухвала слідчого судді), оскільки змістом цих документів сторони можуть перевірити дотримання вимог кримінального процесуального закону стосовно негласних слідчих (розшукових) дій* [3].

Власний правовий висновок Велика Палата конкретизувала у постанові від 16.10.2019. Суд зазначив, що у випадку, коли сторона обвинувачення під час

досудового розслідування своєчасно вжила всі необхідні та залежні від неї заходи, спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД, однак такі документи не були розсекречені з причин, що не залежали від волі і процесуальної поведінки прокурора, то суд не може автоматично визнавати протоколи НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення. Процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД (ухвали, постанови, клопотання) та які на стадії досудового розслідування не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України з тієї причини, що їх не було у розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не були розсекречені на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні під час розгляду справи у суді за умови своєчасного вжиття прокурором всіх необхідних заходів для їх отримання. Якщо сторона обвинувачення не вжила необхідних та своєчасних заходів, що спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД і яких немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм ст. 290 КПК України [4].

Згідно з частинами 5 та 6 ст.13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [5].

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду поклала на суд обов'язок встановлювати, чи вживались прокурором своєчасно, всі необхідні заходи, які спрямовані на розсекречування документів, що стали правовою підставою для

НСРД, і вже в залежності від цих обставин встановлювати допустимість чи недопустимість таких доказів.

Незважаючи на вимоги ст. 290 КПК України та правові висновки вищих судових інстанцій України, на практиці трапляються непоодинокі випадки, що частина матеріалів НСРД взагалі не відкривається стороні захисту, або відкривається під час судового розгляду, коли сторона захисту уже сформувала лінію захисту на підставі тих доказів, які були відкриті після закінчення досудового слідства.

Наприклад. Під час апеляційного розгляду скарги на вирок суду у кримінальному провадженні №12014240110000358, за клопотанням прокурора, до матеріалів провадження були долучені постанови про проведення оперативної закупки та про проведення контролю за вчиненням злочину шляхом проведення оперативної закупки. На жаль суд апеляційної інстанції визнав ці постанови та інші матеріали НСРД допустимими доказами, хоча про існування зазначених постанов було відомо стороні обвинувачення на час звернення до суду з обвинувальним актом, проте вони не були долучені до кримінального провадження та їх не було відкрито стороні захисту [3].

Під час кримінального провадження №42015210000000078 проводився аудіо-відео контроль особи та контроль за вчиненням злочину. Після завершення досудового слідства рішення прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину та ухвали суду на підставі яких проводилися зазначені НСРД, не були відкриті стороні захисту. Після ознайомлення з відкритими матеріалами кримінального провадження захисник обвинуваченого звернувся з письмовим запитом про відкриття цих матеріалів, однак отримав безпідставну відмову прокурора [6].

В іншому провадженні №42017090780000071 досудове розслідування було закінчене в червні 2017 року, а обвинувальний акт поступив до суду на 02 липня 2017 року. Під час досудового слідства прокурор не звертався до Апеляційного суду з клопотанням про зняття з ухвал від 29.03.2017 та 30.05.2017, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД, грифу

таємності. Зазначені ухвали Апеляційного суду були відкриті стороні захисту лише 23 квітня 2018 року, коли справа розглядалася в міському суді по суті [7].

З зазначеного вище можна зробити наступні висновки:

- питання відкриття матеріалів НСРД чітко врегульоване ст. 290 КПК України та конкретизовані в правових позиціях вищої судової інстанції;

- наслідком порушення порядку відкриття матеріалів НСРД, в тому числі процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД (ухвал, постанов, клопотань), є визнання протоколів НСРД недопустимими доказами;

- якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всі необхідні та залежні від неї заходи, спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД, однак такі документи не були розсекречені з причин, що не залежали від волі і процесуальної поведінки прокурора, то такі документи можуть бути відкриті під час розгляду справи в суді;

- у випадку відкриття матеріалів НСРД під час судового засідання, суд повинен забезпечити стороні захисту достатній час і реальну можливість ефективно здійснювати захист та наводити під час судового розгляду свої аргументи щодо допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2593> (дата звернення: 19.02.2021).
2. Постанова Верховного Суду України від 16 березня 2017 року у справі №671/463/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66203468> (дата звернення: 19.02.2021).
3. Постанова Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі №671/463/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340> (дата звернення: 19.02.2021).
4. Постанова від 16.10.2019 № 640/6847/15-к URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85174578> (дата звернення: 19.02.2021).
5. Про судоустрій і статус суддів. Закону України від 02 червня 2016 року №1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.02.2021).
6. Матеріали кримінального провадження №3593/987/15-к. Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області. – 2021.
7. Матеріали кримінального провадження №344/8491/17. Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. – 2021.

Гришко В. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Вараламова Ю. В.

*студентка 5 курсу, група ПР-51
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ІНФОРМАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ

Аби зрозуміти як територіальні громади можуть запобігати та протидіяти булінгу, окреслимо спочатку цю проблему та обов'язки громад щодо неї.

Поняття булінгу в Україні закріплено лише 19.01.2019 р. із набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» і визначене як «систематичні діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого». Тобто булінг – це насильство! Кожен випадок цькування має свої сторони: кривдник (булер) та потерпілий (жертва). Зазвичай знущання відбуваються із наявністю свідків (спостерігачів), що також виступають стороною булінгу.

Натомість в закладах має панувати безпечне освітнє середовище, яким згідно Закону України «Про повну загальну середню освіту» називають

«сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин».

Визначивши поняття цькування та безпечного освітнього середовища, знайдемо зв'язок між ними та територіальними громадами.

Згідно оновленого Закону України «Про освіту» в переліку термінів визначено, що «засновник закладу освіти – орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад освіти або які в інший спосіб відповідно до законодавства набули прав і обов'язків засновника». Варто також пригадати Положення «Про опорний заклад освіти», згідно якого «засновник – сільська, селищна, міська рада об'єднаної територіальної громади, районна рада».

У статті 25 Закону України «Про освіту» прописані права та обов'язки засновника, серед яких: «сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти». Тобто територіальна громада може бути засновником навчального закладу і відповідно має відігравати свою роль, виконуючи приписані обов'язки.

То що ще може та має робити засновник аби протидіяти булінгу? До його обов'язків віднесено такі:

- здійснює контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти (далі – план заходів);

- розглядає скарги про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та приймає рішення за результатами розгляду таких скарг;

- сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу.

Позицію засновника щодо булінгу варто внести до статуту разом із переліком осіб та їх обов'язків на шляху до створення безпечного, вільного від дискримінації та насильства інклюзивного освітнього середовища. Також доцільно прописати антибулінгові обов'язки до посадових інструкцій працівників закладу.

Розберемо детальніше план заходів, згаданий серед перелічених вище обов'язків. Саме він допомагає виробити колективну позицію щодо проблеми цькування, систематизувати процес запобігання та протидії насильству. План заходів має реалізовувати задекларовану в статуті позицію і звісно ж не суперечити законодавству та загальнодержавній політиці в цій сфері. Під час розроблення плану потрібно враховувати пропозиції, подані територіальними органами Національної поліції, МОЗ, службами у справах дітей, центрами соціальних служб, якщо такі надійдуть.

Аби отримати максимальний результат, варто створити робочу групу. До неї залучають представників усіх зацікавлених сторін, що мають право вносити пропозиції до плану заходів. Також доцільно долучити до цієї групи батьків учнів закладу та представників громадських організацій.

При складанні плану заходів потрібно дотримуватись принципу «якість важливіша за кількість». Тобто не треба планувати кілька десятків заходів аби

вийшов великий список. Це зашкодить їх здійсненню, оскільки вимагатиме забагато часу та коштів. Натомість варто обрати хай менше, але більш влучно. Для цього можна провести спеціальне дослідження аби виявити найгостріші проблеми свого навчального закладу і максимально їм протидіяти.

Кожен захід потребує залучення людей та витрат. Аби їх скоротити, достатньо проводити моніторинг заходів, що вже створені і до яких можна долучитись. Найактивнішу антибулінгову політику проводять Національна поліція України та такі громадські організації:

- Docudays UA – «Кампанія проти кібербулінгу»;
- Kiddo – благодійний фонд;
- StopSexting – кампанія проти сексуального насилля в інтернеті;
- UNICEF – дитячий фонд ООН;
- Жіночий консорціум України – об'єднання жіночих громадських організацій;
- "Ла Страда-Україна" – міжнародний жіночий правозахисний центр, одним з напрямків роботи якого є протидія насильству в сім'ї та школі;
- "Студена" – громадська організація,
- Український інститут дослідження екстремізму;
- Український фонд «Благополуччя дітей» – всеукраїнська благодійна організація.

Список не є вичерпним, адже проти такої важливої та гострої проблеми як цькування виступає все більше організацій.

Якщо хочеться обійтись власними силами, то багато які заходи можливо провести всередині закладу, залучивши до їх організації працівників та учнів. Це: відкриті уроки та лекції, тематичні зустрічі, круглі столи, бесіди та консультації, симуляції конфліктних ситуацій у вигляді гри, перегляд навчальних відеороликів та їх обговорення, заняття з психології, конфліктології та медіації, конкурси та акції з роботами що виражають погляд на проблему булінгу та його подолання, тощо.

Освітній процес має супроводжуватись навчанням толерантної поведінки, співробітництва, взаємоповаги, взаємодії без насилля та дискримінації. Для цього потрібно нагадувати про правила поведінки та важливість дотримання прав людини. Якщо навчити та привити ці якості перетворивши на звичку, рівень насильства в школах буде зменшуватись з кожним роком.

І звісно важливо регулярно проводити інформаційні уроки чи збори, на яких розповідати про поняття булінгу, права і обов'язки його учасників, наслідки для булерів (адміністративна відповідальність у вигляді штрафу чи громадських робіт, взяття на облік), де і як отримати допомогу. І одне з найважливіших – замовчування не вихід! Адже близько половини учасників цькування не розповідають про ці випадки батькам, викладачам чи іншим дорослим. Неможливо вирішити проблему, якої нібито і не існує.

Матеріали для заходів, що заплановано провести силами закладу, можна знайти в мережі Інтернет. Це: оцифровані та онлайн видання (брошури, буклети, методичні рекомендації, книги), онлайн курси та семінари, навчальні відео, тощо. Там само варто брати ідеї для проведення конкурсів та акцій.

Як бачимо, інформування та більшість заходів не потребують надзвичайних вкладень. Головне приділяти час та мати бажання допомогти своєму закладу в антибулінговій політиці.

І звісно ж треба брати приклад з дієвих проєктів, як в Україні так і тих, що працюють за кордоном. Серед нових дієвих заходів, що лише набирають активного розповсюдження: присутність в школі офіцера поліції, шкільна медіація та дитяча дорадча рада. Остання створюється при міській чи іншій раді як постійно діючий, міжгалузевий, консультативно-дорадчий орган, який діє з метою захисту прав та інтересів дітей, врахування їх думки та безпосереднього залучення дітей до прийняття рішень в органах місцевого самоврядування, що стосуються дітей. Основними завданнями дитячої дорадчої ради є:

1. Забезпечення прав дітей відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, міжнародних нормативно-правових актів та чинного законодавства України.

2. Підтримка громадських ініціатив, спрямованих на поліпшення становища дітей та підвищення їх ролі у суспільстві, визначення основних напрямків розвитку м. Львів як міста, дружнього до дітей.

3. Залучення дітей до участі у місцевому самоврядуванні, державо- і нормотворчих процесах, а також становлення громадянського суспільства в Україні.

Учасникам такої ради менше 18 років! І це добре, оскільки саме вони найкраще розуміють те, що робиться в учнівському колективі. Діти скорше довірять свої переживання одноліткам, аніж дорослим.

У підсумку відзначимо, що насильство в освітньому середовищі – це болюча проблема сьогодення, оскільки зачіпає як мінімум кожную другу дитину. Визнання наявності булінгу та його законодавче закріплення є першими рішучими кроками на шляху боротьби зі шкільним насильством. Сучасні школи мають мінімізувати негативний вплив на учнів, проводити навчання в мирній формі, прививати підростаючому поколінню звичку долати суперечки мирним шляхом та непереносимість насильства. До цих дій мають бути залучені усі учасники навчального процесу, батьки дітей, громадські організації та державні органи, що підтримують політику ненасильницької поведінки до дітей.

До протидії булінгу має бути залучена широка громадськість, в тому числі територіальні громади. І однією з найпростіших дій є інформативна діяльність, яка виносить проблему цькування на загальне і залучає до боротьби все більше людей. Саме поінформованість, підтримання інтересу до боротьби із цькуванням та пошук нових ідей для заходів протидії, запозичення дієвих методів існуючих програм та міжнародного досвіду стануть помічниками у запобіганні та протидії булінгу в українських закладах освіти.

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА

РІВНЕНСЬКА МІСЬКА РАДА

**ОФІС РЕФОРМ РІВНЕНСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ВІДДІЛЕННЯ
АСОЦІАЦІЇ МІСТ УКРАЇНИ**

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Матеріали регіональної науково-практичної он-лайн конференції

**«АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

25 лютого 2021 р.

Усі матеріали викладені в авторській редакції. Відповідальність за достовірність та зміст оприлюднених даних несуть автори поданих до збірника тез.

Підписано до друку 21.05.2021 р. Формат 60x84 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура "PT Serif". Друк офсет.

Ум. друк. арк. 9,07. Наклад 100 пр.

Юридична клініка

Навчально-науковий інститут права

Національного університету водного господарства та природокористування

33000, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, навчальний корпус № 8